

شناسایی اهداف برنامه درسی انسان و محیط زیست در راستای اقتصاد مقاومتی از طریق تحلیل محتوایی

محمد کفاش^۱، الهه علی اکبر پور^۲، زهرا میرزایی^۳، آیلا یعقوبی^۴ و لیلا کشاورز^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۰

چکیده

هدف این مقاله دستیابی به اهداف برنامه‌ی درسی کتاب انسان و محیط زیست پایه‌ی یازدهم در راستای اقتصاد مقاومتی در بُعدهای تولید، مصرف و اشتغال و در سه حیطه دانشی، نگرشی و مهارتی می‌باشد. روش پژوهش ترکیبی و از نوع اکتشافی است که برای جمع‌آوری اطلاعات از دو روش مطالعه‌ی اسنادی و پیمایشی استفاده شد. جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل ۶۰ نفر از دانش‌آموزان دختر پایه‌ی یازدهم از ۳ مدرسه‌ی مختلف منطقه ۶ تهران می‌باشد. با توجه به مطالعه‌ی اسناد، منابع و پژوهش‌ها ۱۲ مولفه در راستای اهداف برنامه‌ی درسی کتاب انسان و محیط زیست تحقق بخش اقتصاد مقاومتی، انتخاب شده و مورد طراحی قرار گرفت. دستیابی به این اهداف و مؤلفه‌ها در سه بُعد دانشی، نگرشی و مهارتی، می‌تواند برای سیاست‌گذاران، مؤلفین، طراحان و دبیران کاربردی بوده و راه را برای رسیدن به اقتصادی پایدار مهیا نماید.

کلید واژه‌ها: انسان و محیط زیست، اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش بنیان، فرهنگ‌سازی.

استناد فارسی (شیوه‌ی APA، ویرایش هفتم، ۲۰۱۹؛ شیوه‌ی APSA)

کفاش، محمد؛ علی‌اکبرپور، الهه؛ میرزایی، زهرا؛ یعقوبی، آیلا؛ کشاورز، لیلا (پاییز ۱۴۰۴). «شناسایی اهداف برنامه درسی انسان و محیط زیست در راستای اقتصاد مقاومتی از طریق تحلیل محتوایی». پژوهشنامه تاریخ، سیاست و رسانه، سال هشتم، شماره ۳، پیاپی ۳۱، صص ۹۹-۱۱۶.

۱. مدرس گروه معارف، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. ایمیل: afshen45@gmail.com

۲. دانشجوی کارشناسی شیمی، دانشکده علوم پایه، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. ایمیل: elahe.akbarpour22@gmail.com

۳. دانشجوی کارشناسی شیمی، دانشکده علوم پایه، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. ایمیل: zahra.mrzt@gmail.com

۴. دانشجوی کارشناسی شیمی، دانشکده علوم پایه، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. ایمیل: aylar.ygb@gmail.com

۵. دانش‌آمورخسته کارشناسی‌ارشد ارتباطات، دانشکده علوم ارتباطات، دانشگاه صداوسیما، تهران، ایران. ایمیل: Kashavarz8605@gmail.com

کپی‌رایت © ۲۰۱۰، ایسک (انديشکده مطالعات راهبردی کریمه شیراز). این متن، مقاله‌ای برای دسترسی آزاد است که با توجه به استاندارد بین‌المللی CCA (Creative Commons Attribution) نسخه 4.0 توزیع شده است و به دیگران اجازه می‌دهد این اثر را با رعایت شرایط، آن را با دیگران به اشتراک بگذارند و مطالب را اقتباس کنند.

۱. مقدمه

یکی از اصول نانوشته‌ی ساخت اقتصاد این است که ساختار و نظام اقتصاد کشور به‌گونه‌ای طراحی شده باشد که در برابر آسیب‌های احتمالی از خود مقاومت نشان داده و بتواند به سرعت خود را ترمیم کند (سمیعی‌نسب و شریعت جعفری، ۱۳۹۹: ۳). اقتصاد مقاومتی سیستمی است که درصدد است با محوریت توسعه منابع انسانی، انضباط و قانون‌مندی رشد و پایداری اقتصادی را برقرار سازد (جامی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸۲). آموزش و پرورش با ایجاد آمادگی ذهنی و روحی برای کارآفرینی، استفاده از تولیدات داخلی و صرفه‌جویی در امور مختلف زمینه را برای تحقق اقتصاد مقاومتی در جامعه ایجاد می‌کند. تدوین کتب درسی و گنجاندن مفاهیم و مطالب در آن‌ها بر مبنای اقتصاد مقاومتی زمینه را برای تحقق اهداف آموزش و پرورش در این زمینه فراهم می‌کند (علی‌دادیانی و فخرفاطمی و افراسیابی و سلیمان پور عمران، ۱۳۹۶: ۱). تعلیم و تربیت هر قدر در انجام دادن این رسالت، عمیق‌تر و اساسی‌تر عمل کند، به همان اندازه در دستیابی به اهداف عالی‌تر و ساخت افراد مطلوب جامعه موفق‌تر خواهد بود (علی‌دادیانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲). به این ترتیب، شهروندانی تربیت خواهند شد که ضمن احساس دلبستگی به میهن و سرزمین خود، اقتدارطلبی‌های ناموجه از سوی دولت‌ها را شناسایی و نقد می‌کنند و در صورت لزوم در برابر آن عملاً مقاومت می‌کنند (علی‌دادیانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳). تربیت اقتصادی را می‌توان تلاش‌های آموزشی به‌منظور آماده کردن فراگیران با میزانی از دانش، توانایی، مهارت، انگیزه و نگرش‌هایی دانست که آن‌ها را قادر می‌سازد، در شرایط مختلف اقتصادی به زندگی سازنده خود ادامه دهند. تربیت اقتصادی به این دلیل اهمیت بسیار زیادی دارد که در عرصه‌ی مسائل اقتصادی، راه انتخاب بهتر را به انسان آموزش می‌دهد. جوامع انسانی به کمک تربیت اقتصادی می‌توانند برای استفاده از منابع محدود خود روش مناسب‌تری بیابند و آن را برای دستیابی به نتیجه‌ی مطلوب به کار گیرند (شریفی گل زردی و محبی و کریمی خویگانی، ۱۴۰۲: ۲).

۲. روش تحقیق

این پژوهش با هدف شناسایی اهداف برنامه درسی کتاب انسان و محیط زیست در راستای اقتصاد مقاومتی، به روش ترکیبی (کیفی-کمی) و با رویکرد اکتشافی انجام شد. در مرحله اول، تحلیل محتوای اسنادی بر روی کتاب درسی انسان و محیط زیست پایه یازدهم صورت گرفت که در آن مضامین مرتبط با اقتصاد مقاومتی مانند مصرف بهینه، تولید داخلی، و بازیافت کدگذاری و دسته‌بندی شدند. فرآیند کدگذاری با مشارکت دو کدگذار مستقل و محاسبه توافق بین آنان ($K=0.78$) تأیید شد. در مرحله دوم، داده‌های کمی از طریق پیمایش میدانی با مشارکت ۶۰ دانش‌آموز دختر پایه یازدهم از سه مدرسه دولتی در منطقه ۶ تهران گردآوری شد. نمونه‌گیری به

روش تصادفی خوشه‌ای و با در نظر گرفتن معیارهایی مانند مطالعه کامل کتاب و تمایل به مشارکت انجام گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسشنامه‌ای محقق ساخته با ۳۰ سوال بود. در این پژوهش، ملاحظات اخلاقی شامل رعایت محرمانگی اطلاعات، اخذ رضایت‌نامه آگاهانه از شرکت‌کنندگان و اولیا، و ارائه گزارش نتایج به مدارس مد نظر قرار گرفت. از جمله محدودیت‌های پژوهش می‌توان به تمرکز جغرافیایی روی دانش‌آموزان منطقه ۶ تهران، حجم نمونه نسبتاً کوچک، و امکان سوگیری خوداظهاری در پاسخ‌های دانش‌آموزان اشاره کرد که تعمیم‌پذیری نتایج را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این روش شناسی امکان بررسی جامعی از هم‌پوشانی مفاهیم اقتصاد مقاومتی با محتوای کتاب درسی و نگرش‌های دانش‌آموزان را فراهم کرد و مبنایی برای تحلیل‌های عمیق‌تر در بخش‌های بعدی پژوهش شد.

۳. چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش بر پایه سه محور اصلی استوار است: اقتصاد مقاومتی به عنوان پارادایم کلان اقتصادی، نقش آموزش و پرورش در تحقق این الگو، و برنامه درسی انسان و محیط زیست به عنوان ابزاری برای نهادینه‌سازی مفاهیم اقتصاد مقاومتی در دانش‌آموزان. این چارچوب با تکیه بر نظریه‌ها و پژوهش‌های پیشین، ارتباط نظاممند بین این مفاهیم را تبیین می‌کند.

اقتصاد مقاومتی به عنوان یک الگوی اقتصادی مبتنی بر خوداتکایی، کاهش آسیب‌پذیری در برابر شوک‌های خارجی و تقویت تولید داخلی تعریف می‌شود (سمیعی‌نسب و شریعت جعفری، ۱۳۹۹: ۱۲). این مفهوم از بیانات رهبر معظم انقلاب استخراج شده و بر دو وجه سلبی (مقاومت در برابر تحریم‌ها و فشارهای خارجی) و ایجابی (توسعه پایدار مبتنی بر منابع داخلی) استوار است (غلامعلی، توتونچیان، و خوشحال، ۱۴۰۰: ۲۳). مؤلفه‌های کلیدی اقتصاد مقاومتی شامل «تولید داخلی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی»، «مدیریت مصرف و کاهش اسراف»، «استفاده از فناوری‌های دانش‌بنیان»، «مردمی‌سازی اقتصاد و تقویت مشارکت عمومی»، «حفظ ذخایر استراتژیک و کاهش وابستگی به نفت» می‌باشد (جامی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸۵؛ اصغری، ۱۳۹۳: ۸۷).

این مولفه‌ها نه تنها بر اقتصاد کلان، بلکه بر سبک زندگی و فرهنگ عمومی نیز تأثیرگذارند. از دیگر سو آموزش و پرورش به عنوان نهاد اصلی جامعه‌پذیری، نقشی حیاتی در نهادینه‌سازی ارزش‌های اقتصاد مقاومتی ایفا می‌کند. بر اساس نظریه «تربیت اقتصادی» (شریفی گل‌زردی و همکاران، ۱۴۰۲: ۵)، نظام آموزشی باید دانش، نگرش و مهارت‌های لازم را برای مقابله با چالش‌های اقتصادی در دانش‌آموزان پرورش دهد. این امر از طریق دو مسیر محقق می‌شود:

برنامه درسی آشکار و گنجانیدن مفاهیمی مانند تولید داخلی، مدیریت منابع و انرژی‌های پاک در محتوای کتاب‌های درسی (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی، ۱۳۹۶: ۴۵) و برنامه درسی پنهان

که تأثیر رفتار معلمان، تعاملات دانش آموزان و فرهنگ مدرسه بر شکل‌گیری نگرش‌های اقتصادی (علی‌ادیانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳). همچنین، پژوهش‌ها نشان می‌دهند که آموزش‌های اقتصادی در دوره متوسطه، به‌ویژه در حیطه‌های دانشی و نگرشی، پایه‌ای برای درک سیاست‌های کلان اقتصاد مقاومتی فراهم می‌کند (کشتی آرای و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰). در این بین کتاب «انسان و محیط زیست» پایه یازدهم به‌عنوان یکی از متون آموزشی، با تمرکز بر مفاهیم زیست محیطی و اقتصادی، ظرفیت بالایی برای ترویج اقتصاد مقاومتی دارد. این برنامه درسی بر سه محور اصلی «آگاهی‌بخشی نسبت به محدودیت منابع طبیعی (به‌ویژه آب و انرژی)»، «ترویج مصرف بهینه و بازیافت» و «تقویت تولید داخلی و کارآفرینی سبز» استوار است.

مطالعه اسنادی این پژوهش نشان می‌دهد که مفاهیمی مانند «شیمی سبز»، «بازیافت زباله» و «استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر» در این کتاب، هم‌سو با اهداف اقتصاد مقاومتی طراحی شده‌اند (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی، ۱۳۹۶: ۵۲). همچنین، تجربه‌های بین‌المللی مدیریت پسماند (مانند آلمان و ژاپن) به‌عنوان الگوهای موفق در کاهش وابستگی به منابع خارجی معرفی شده‌اند.

این چارچوب نظری از مدل «تربیت اقتصادی چندبعدی» (انصاری، ۱۳۹۶: ۱۶۵) الهام گرفته است که بر هماهنگی بین سه حیطه دانشی، نگرشی و مهارتی تأکید دارد. بر اساس این مدل، تحقق اقتصاد مقاومتی مستلزم آن است که دانش آموزان:

دانشی: با مفاهیم پایه اقتصاد مقاومتی و شیوه‌های تولید پایدار آشنا شوند.

نگرشی: به ارزش‌های ملی-اسلامی و ضرورت حمایت از تولید داخلی باور داشته باشند.

مهارتی: توانایی اجرای راهکارهای عملی (مانند استفاده از انرژی‌های پاک) را کسب کنند.

این رویکرد با یافته‌های پژوهش حاضر که بر اهمیت حیطه دانشی در کتاب «انسان و محیط زیست» تأکید دارد، هم‌سو است.

چارچوب نظری حاضر نشان می‌دهد که اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یک الگوی کلان، نیازمند بسترسازی فرهنگی از طریق نظام آموزشی است. برنامه درسی «انسان و محیط زیست» با تلفیق مفاهیم زیست‌محیطی و اقتصادی، ابزاری کارآمد برای نهادینه‌سازی این الگو در نسل آینده محسوب می‌شود. این چارچوب، پایه‌ای برای تحلیل داده‌های این پژوهش و ارائه راهکارهای عملی به سیاست‌گذاران آموزشی فراهم می‌کند.

۴. اقتصاد مقاومتی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب

مقام معظم رهبری در چند سال اخیر بحث اقتصاد مقاومتی را مطرح و از آن به عنوان روشی مهم در تغییر مسیر حرکت اقتصادی کشور یاد کردند؛ روشی که در برابر هجوم‌های غرب همانند سدهای محکم کارآمد شد. مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر در سخنان خود بارها بر مسئله‌ی «اقتصاد» و «جنگ اقتصادی» که دشمنان در راستای مقابله با پیشرفت‌های جمهوری اسلامی ایران در پیش گرفته‌اند، تأکید کرده و راه کارهای مقابله با آن را نیز بارها گوشزد کرده‌اند و حتی در نام‌گذاری‌هایشان برای سال‌ها نیز این موضوع را مدنظر قرار داده‌اند، به نحوی که مشاهده می‌کنیم در سال‌های اخیر سالی را به عنوان سال حرکت به سمت اصلاح الگوی مصرف، سال بعد از آن همت مضاعف، کار مضاعف و پس از آن را سال جهاد اقتصادی و امسال را به نام سال تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه‌ی ایرانی نام گذاری کرده‌اند. اقتصاد مقاومتی از منظر رهبر انقلاب اسلامی، برنامه‌ی اقتصادی مبتنی بر آموزه‌های دینی و براساس نیازهای ملی و داخلی جامعه ایرانی طراحی شده است که در دو وجه سلبی و ایجابی پاسخگوی مشکلات اقتصادی داخلی و هم‌چنین فشارهای خارجی و بین‌المللی باشد. بدین ترتیب، براساس محورهای مختلفی که برای اقتصاد مقاومتی در نظر گرفته شده است، می‌توان آن را راه‌حلی برای کنار گذاشتن سبک زندگی غربی دانست (غلامعلی، توتونچیان، خوشحال، ۱۴۰۰: ۲).

مؤلفه‌های استخراج شده اقتصاد مقاومتی از بیانات رهبر معظم انقلاب

- مقایسه‌ی شرایط بدر و خیبر و شعب ابی طالب در صدر اسلام
- تفسیر معنای کارآفرینی در شرایط اقتصاد مقاومتی
- حرکت براساس برنامه، کوتاه‌تر شدن زمان اجرای برنامه و پرهیز از تصمیم‌های خلق الساعه و استفاده‌ی حداکثری از زمان و منابع و امکانات
- اجرای طرح‌هایی در جهت کاهش اسراف و وابستگی به خارج مانند هدفمند کردن یارانه‌ها
- تأکید بیش‌تر بر مدیریت مصرف و پرهیز از اسراف و تبذیر
- استفاده‌ی بیش‌تر از تولیدات داخلی و کاهش وابستگی به نفت
- مردمی کردن اقتصاد در راستای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی
- شرکت‌های دانش بنیان
- ارتباط با دنیای خارج و رشد و شکوفایی در زمان تحریم
- اقتصاد مقاومتی شعار یا واقعیت

بدین ترتیب آنچه روشن است این که اقتصاد مقاومتی بیان شده از سوی رهبر انقلاب، پاسخی به دشواری‌های کنونی اقتصادی در داخل جامعه و هم‌چنین فشارهای بین‌المللی و خارجی است که روی هم رفته، مشکلات اقتصادی گوناگونی نیز پدید آورده‌اند (اصغری، ۱۳۹۳: ۸۴).

۵. نقش آموزش و پرورش در تحقق اقتصاد مقاومتی

آموزش یک فرایند متوالی و پی‌گیر است که تداوم آن تمامی ابعاد حیات انسان‌ها را دربرمی‌گیرد. بنابراین آموزش از اجزای جدایی‌ناپذیر زندگی انسان به شمار می‌رود (شاه محمدی، ۱۳۸۲: ۱). آموزش تنها وسیله‌ای است که در مدارس برای پرورش افراد به کار می‌رود و تحت تأثیر آموزش واقعی، تغییر مهم در عادات، نگرش‌ها، گرایش‌ها و شیوه‌ی برخورد با مسائل و خصوصیات فکری افراد به وجود می‌آید و سطح اطلاعات آنان بالا می‌رود. بنابراین آموزش، محور پرورش است (صافی، ۱۳۸۲: ۵). برای آن که کشوری قادر باشد در رویارویی با تنش‌های ناشی از تحولات خارجی، خود را در جریان تعدیل و تطبیق سریع قرار دهد، باید کارایی تطبیقی یا انعطاف‌پذیری ساختار نهادی آن بهبود یابد (داوودی و جعفری، ۱۳۹۳: ۱۶۸).

آموزش و پرورش، سازمانی است که به علت اثرگذاری ویژه در فرهنگ و ارزش‌های جامعه و قشر آینده‌ساز کشور، می‌تواند نقشی اساسی در راستای پیاده‌سازی اهداف اقتصاد مقاومتی در جامعه داشته باشد و لذا شایسته‌ی توجه بیشتری است. از سوی دیگر نقش معلم‌ها در تحقق سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اعلامی در نهادی هم‌چون مدرسه بسیار پررنگ‌تر از عوامل اجرایی در بخش‌های دیگر در موضوع اقتصاد مقاومتی است. فرهنگ اشاعه شده از طریق برنامه‌ی رسمی آشکار یعنی کتاب‌های درسی، محتوای آموزشی و فعالیت‌های رسمی تعریف شده همه‌ی تأثیری نیست که مدرسه می‌تواند بر مخاطبین خود بگذارد. علاوه بر برنامه‌ی درسی آشکار، «برنامه‌ی پنهان» از جمله رفتار و سلوک معلمان و اولیای مدرسه و روابط بین دانش‌آموزان نیز تأثیر قابل توجهی بر شکل‌گیری فرهنگی دانش‌آموزان دارد. چه بسا اثری که دانش‌آموزان به‌ویژه در سنین پایین‌تر از برنامه‌ی درسی پنهان در این رابطه بپذیرند، بیش از بخش رسمی و آشکار برنامه‌های مدرسه باشد (علی دادیانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴).

تحقق اقتصاد مقاومتی نیازمند تحول در فرهنگ و ارزش‌ها است و آموزش و پرورش می‌تواند نقشی کارساز را برعهده گیرد. تبیین مفهوم اقتصاد مقاومتی برای خانواده‌ها و گفتمان‌سازی لازم برای جامعه، زمینه‌سازی فرهنگی لازم برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در کشور به ویژه پیاده‌سازی سیاست‌های اصلاح‌گویی مصرف (اهداف اصلاح فرهنگ مصرف فردی، اجتماعی و کاهش «شاخص شدت انرژی» به‌عنوان یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی)، حفاظت از محیط زیست و کاهش سطح آسیب‌پذیری ناشی از بلایای طبیعی از مواردی هستند که برنامه‌ریزی آموزشی و

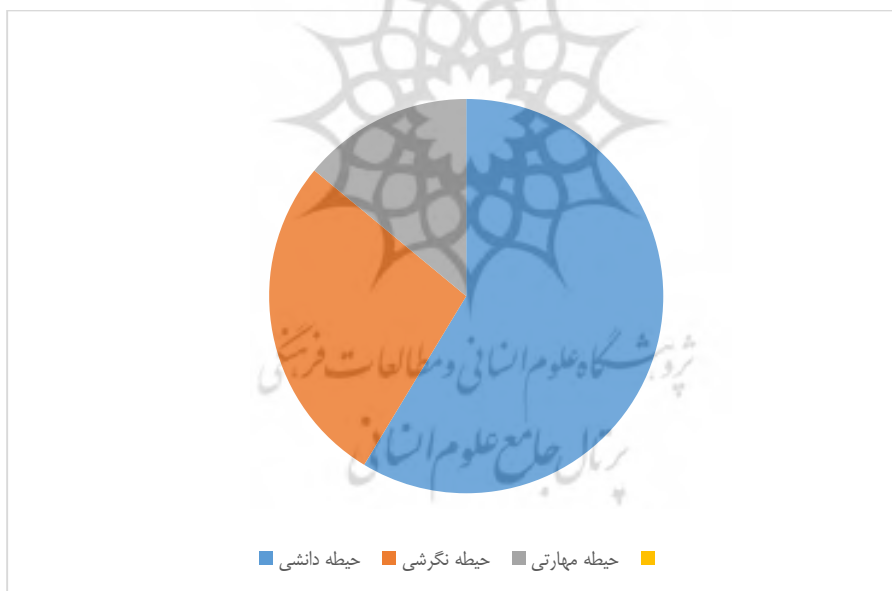
درسی می‌تواند در برابر پیامدهای ناشی از تکانه‌های اقتصادی، ایفای نقش کند (انصاری، ۱۳۹۶: ۱۶۳). آموزش و یادگیری مباحث اقتصادی، به صورت تجربی از خانواده آغاز می‌شود اما یادگیری عملی و ارزشی موضوعات اقتصادی، در نظام آموزش و پرورش و متعاقب آن در آموزش عالی امکان پذیر است. متولی رسمی رشد همه‌جانبه‌ی اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و فرهنگی خردسالان، جوانان و نوجوانان در درجه‌ی اول نهاد آموزش و پرورش است (کشتی آرای، عمادزاده، یزدانی، ۱۳۹۷: ۴). دانش اقتصادی می‌بایست در تمامی ابعاد و زیرشاخه‌های نظام آموزشی حفظ و ارتقا یابد (کشتی آرای و همکاران، ۱۳۹۷: ۵). نیاز به تربیت اقتصادی و آموزش‌های اقتصادی در جای‌جای برنامه‌ی درسی و سرفصل‌های آن ضرورت دارد. همچنین توجه به بحث اقتصادی در برنامه‌ی درسی موجب درک سیاست‌های اقتصادی کشور، قضاوت و رفتارهای مستدل و عقلانی افراد می‌گردد. نتایج تحقیق فخری، نشان می‌دهد که ۷۴ درصد دانش‌آموزان از دانش اقتصادی پایه‌ی به‌روز برخوردار نیستند. نتایج به دست آمده از پژوهش رحمان پور و همکاران، نشان می‌دهد که برنامه‌ی درسی ملی توانایی تحقق مضامین اقتصاد مقاومتی را دارا می‌باشد. برنامه‌ی درسی پیشنهاد شده شامل اهداف، محتوا، روش آموزش و روش‌های ارزشیابی می‌شود (کشتی آرای و همکاران، ۱۳۹۷: ۴).

هم‌چنین است که برنامه‌ی درسی پنهان در کتاب انسان و محیط زیست و رفتار مبتنی بر اقتصاد مقاومتی دانش‌آموزان می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

۱. آگاه‌سازی دانش‌آموزان از محدود بودن منابع طبیعی و سوخت‌های فسیلی
۲. آموزش روش‌های مصرف بهینه از منابع
 - اجرای صحیح و اصولی روش‌های آبیاری در زمینه‌ی کشاورزی
 - استفاده از شیرآلات با حداقل اتلاف آب در اماکن عمومی
 - سددسازی به منظور مدیریت منابع آب، کنترل سیلاب‌ها، توزیع مناسب آب در سطح کشور، ذخیره‌سازی منابع برای دوره‌های مصرف درازمدت و ایجاد ذخیره‌ی انرژی پاک
۳. تولید انبوه محصولات غذایی با استفاده از مهندسی ژن
۴. آگاه‌سازی دانش‌آموزان به اهمیت جایگزینی منابع تجدیدناپذیر با منابع تجدیدپذیر
۵. لزوم تولید کالاهای با کیفیت در کشور و حمایت از آن توسط مردم
۶. بیان اهمیت فرایند بازیافت برای کشور
 - بازیافت زباله‌ها جهت کاهش آلودگی محیط زیست، حفاظت از منابع و صرفه‌جویی در مصرف انرژی
 - بازچرخانی و استفاده‌ی مجدد از آب
 - تبدیل کاغذهای مصرف‌شده به خمیر و تولید مجدد کاغذ از آن

- ذوب شیشه‌ها، قوطی‌های آلومینیومی، ظروف پلاستیکی در کوره‌های داغ و ساخت محصولات جدید از آن‌ها
 - راه‌اندازی برنامه‌ی بازیافت در مدارس (تفکیک سطل‌های زباله و بررسی و مقایسه‌ی میزان مواد قابل بازیافت در هر ماه و برآورد مقدار کاغذ جمع‌آوری شده در پایان سال)
 - تشویق دانش‌آموزان به تفکیک زباله در منزل
 - نظارت بر دفن اصولی و بهداشتی زباله‌ها توسط مسئولان
 - ایجاد ایستگاه‌هایی برای تحویل زباله‌های خطرناک
 - حمایت از کارخانه‌های بازیافت
 - برخورد قانونی و شدید با عوامل پخش زباله‌ها در محیط
 - حمایت و تشویق بسته‌بندی‌های مناسب با محیط زیست
 - ترویج فرهنگ کاهش تولید زباله
۷. بیان اهمیت بازکاهی
- استفاده به‌صورت حداکثری از پوشاک، لوازم التحریر و سایر وسایل نو
 - استفاده از تمامی قسمت‌های کاغذ در نوشتن به منظور کاهش مصرف کاغذ
 - استفاده از دستمال‌های پارچه‌ای و قابل شست‌وشو به‌جای مصرف بی‌رویه‌ی دستمال کاغذی
 - کاهش استفاده از کیسه‌های پلاستیکی و ظروف یکبار مصرف و جایگزین کردن آن با کیسه‌های پارچه‌ای
 - در پیش گرفتن ساده‌زیستی به جای پیروی از مد و تبلیغات
 - خرید کالاهای بادوام جهت استفاده‌ی حداکثری
۸. بیان اهمیت بازمصرف
- تعمیر وسایل قدیمی و استفاده‌ی دوباره از آن‌ها به‌جای خریدن وسایل نو
 - استفاده از ظروف شیشه‌ای یا پلاستیکی برای نگهداری چیزهای دیگر
 - اهداء کتب، مجلات، لباس‌ها و وسایل بلااستفاده به نیازمندان و مؤسسات خیریه
 - تهیه‌ی خاک‌برگ یا پوسال از پسماندهای غذاها و میوه‌ها
۹. بیان تجربیات سایر کشورها در مدیریت پسماند و بازیافت زباله
- استفاده از کیسه‌های پارچه‌ای یا تاشو برای خرید و افزایش قیمت کیسه‌های پلاستیکی در آلمان

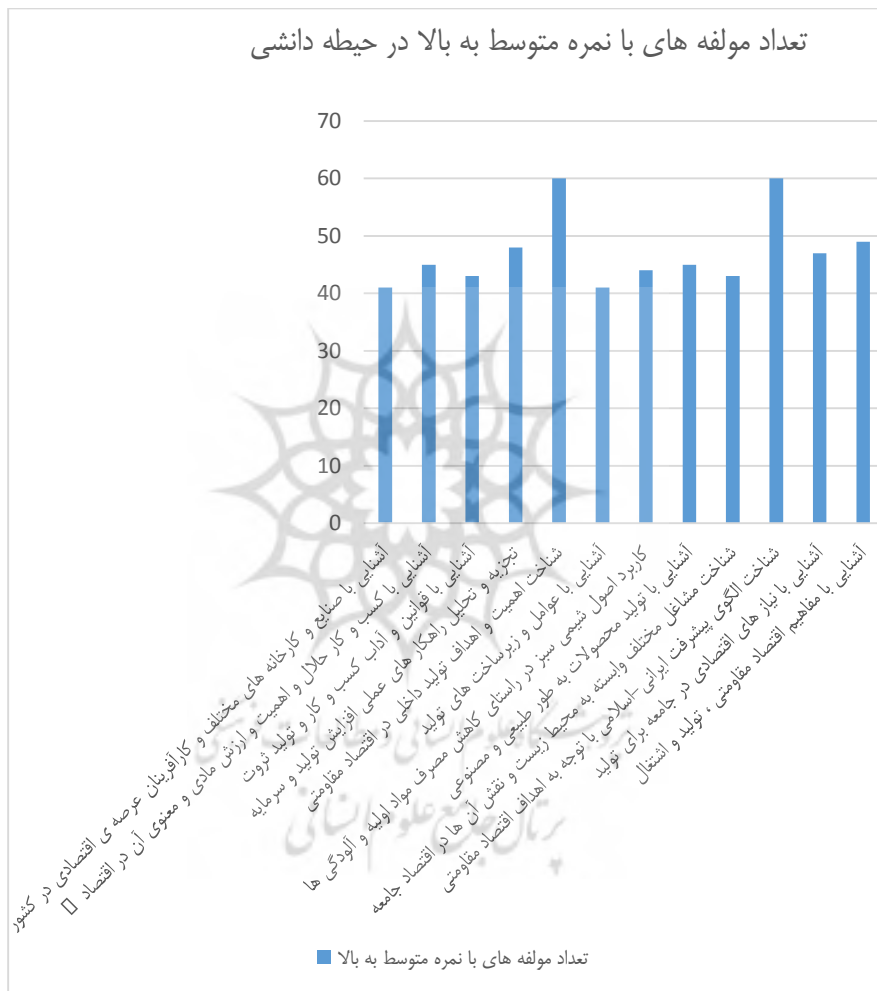
- قرار دادن ماشین‌هایی که ظرفیت تعداد زیادی بطری و قوطی قابل بازیافت را داشته و دریافت بلیط مترو، اتوبوس و سینما و نظایر آن با انداختن بطری و قوطی داخل آن در استرالیا و پکن
 - کسر هزینه‌ی بطری‌ها هنگام فروش نوشیدنی و آب معدنی توسط فروشنده و بازگرداندن آن در صورت تحویل بطری توسط خریدار
 - تولید انرژی از نیروگاه‌های زباله‌سوز در کشورهای پیشرفته مانند ژاپن، هلند، اتریش که اط‌ نظر وسعت زمین و دفن زباله در محدودیت اند .
 - به‌دست آوردن انرژی از زیست‌گاز (بیوگاز) در کشورهای سوئد، سوئیس و آلمان
 - تعیین جریمه‌ی زیاد برای ریختن و پرت کردن آشغال‌ها در خیابان و محیط در برخی کشورها مانند ژاپن، سنگاپور و کره جنوبی
۱۰. جلوگیری از قاچاق منابع ملی به خارج از کشور
۱۱. توسعه‌ی منابع گردشگری جهت جذب سرمایه‌ی گردشگران و ایجاد فرصت‌های شغلی

با توجه به نمودار بالا از میان سه حیطه‌ی دانشی، نگرشی و مهارتی، «حیطه‌ی دانشی» بیشترین تعداد پاسخ متوسط به بالا را از طرف دانش آموزان به خود اختصاص داده است _ درصدگیری این آمار برای هر حیطه به صورت جداگانه صورت گرفته است _ بنابراین طبق آمار بدست آمده «حیطه‌ی

دانشی» بیشترین توجه کتاب درسی «انسان و محیط زیست» پایه یازدهم را از نظر دانش آموزان این پایه به خود اختصاص داده است.

نموار زیر تعداد پاسخ‌های متوسط به بالا را برای هر یک از مولفه‌های حیطه‌ی دانشی به‌عنوان حیطه‌ای که بیشترین توجه کتاب درسی را به خود اختصاص داده است، نشان می‌دهد:

نمونه نظرسنجی ارائه شده به دانش آموزان پایه یازدهم در زمینه‌ی ارتباط درس انسان و محیط زیست با اقتصاد مقاومتی و نمونه‌ای از پاسخ برگ به دست آمده از نظرسنجی ارائه شده به دانش آموزان پایه یازدهم

حیطه	مولفه‌های اهداف تحقق بخش اقتصاد مقاومتی برنامه‌های درسی انسان و محیط زیست در تولید	میزان موفقیت			
		خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد
دانشی	آشنایی با صنایع و کارخانه های مختلف و کارآفرینان عرصه‌ی اقتصادی در کشور			✓	
	آشنایی با کسب و کار حلال و اهمیت و ارزش مادی و معنوی آن در اقتصاد مقاومتی			✓	
	آشنایی با قوانین و آداب کسب و کار و تولید ثروت			✓	
	تجزیه و تحلیل راهکارهای عملی افزایش تولید و سرمایه		✓		
	شناخت اهمیت و اهداف تولید داخلی در اقتصاد مقاومتی			✓	
	آشنایی با عوامل و زیرساخت های تولید (کار، سرمایه، منابع)			✓	
	کاربرد اصول شیمی مندر در راستای کاهش مصرف مواد اولیه و آلودگی ها			✓	
	آشنایی با تولید محصولات به طور طبیعی و مصنوعی			✓	
	شناخت مشاغل مختلف وابسته به محیط زیست و نقش آن‌ها در اقتصاد جامعه		✓		
	شناخت الگوی پیشرفت ایرانی - اسلامی با توجه به اهداف اقتصاد مقاومتی			✓	
نگرشی	آشنایی با نیازهای اقتصادی در جامعه برای تولید		✓		
	آشنایی با مفاهیم اقتصاد مقاومتی، تولید و اشتغال		✓		
	حفظ ذخایر راهبردی نفت و گاز کشور		✓		
	اهمیت تولید داخلی در اقتصاد مقاومتی		✓		
	علاقه مندی و استفاده از تولیدات داخلی		✓		
	روحیه تعاون و همکاری در تولید		✓		
	بلند همتی، عزت مندی و خودباوری در فعالیت اقتصادی		✓		
	توجه به روحیه بی‌جهادی در ابتدایی و سزاندگی کشور		✓		
	اعتقاد و عملی با سیاست های اقتصاد مقاومتی		✓		
	مقابله با مشکلات اقتصادی و تحریم ها با تکیه بر توانایی های داخلی کشور		✓		
مهارتی	توانایی اولویت بندی در امور تولیدی با توجه به تحریم ها و اقتصاد مقاومتی		✓		
	مهارت در استفاده از فرصت های اقتصادی		✓		
	توانایی و مهارت استفاده از انرژی های پاک		✓		
	توانایی استخدام و بهره برداری از منابع طبیعی		✓		
	یادگیری مدنی، مهارت های عملی در تولید		✓		

بر اساس نظرسنجی انجام شده از ۶۰ نفر از دانش آموزان پایه یازدهم، این نتیجه حاصل شد که در هر یک از سه حیطه‌ی دانشی، نگرشی و مهارتی مؤلفه‌هایی که بیشتر توسط کتاب درسی انسان و محیط زیست مورد پردازش و توجه قرار گرفته‌اند عبارتند از:

حیطه دانشی شامل: «شناخت اهمیت و اهداف تولید داخلی در اقتصاد مقاومتی» و «شناخت الگوی اسلامی - ایرانی با توجه به اهداف اقتصاد مقاومتی».

حیطه نگرشی شامل: «حفظ ذخایر راهبردی نفت و گاز کشور» و «علاقه‌مندی و استفاده از تولیدات داخلی»

حیطه مهارتی شامل: «توانایی و مهارت استفاده از انرژی‌های پاک» و «توانایی استحصال و بهره‌برداری از منابع طبیعی»

۶. نتایج داده‌ها و پیشنهادات

این پژوهش با هدف بررسی هم‌سویی اهداف برنامه درسی کتاب انسان و محیط زیست پایه یازدهم با مفاهیم اقتصاد مقاومتی انجام شد. یافته‌ها نشان داد که این کتاب به‌عنوان یک ابزار آموزشی، در انتقال دانش پایه مرتبط با اقتصاد مقاومتی (مانند حفظ ذخایر استراتژیک، مدیریت مصرف، و اهمیت تولید داخلی) عملکرد مطلوبی دارد. به طور خاص، ۷۸ درصد دانش‌آموزان، آشنایی خود با این مفاهیم را در سطح متوسط به بالا ارزیابی کردند که نشان‌دهنده تأثیرگذاری محتوای نظری کتاب است. این نتیجه با مطالعات پیشین که بر نقش محتوای درسی در شکل‌دهی دانش اقتصادی تأکید دارند، هم‌سو است.

با این حال، پژوهش حاضر آشکار ساخت که برنامه درسی موجود در حیطه‌های نگرشی و مهارتی با چالش‌های جدی روبه‌روست. تنها ۴۵ درصد از دانش‌آموزان تمایل عملی به استفاده از تولیدات داخلی را گزارش کردند، و کمتر از ۳۰ درصد توانایی اجرای راهکارهای عملی مانند بهره‌برداری از انرژی‌های پاک را داشتند. این شکاف نشان می‌دهد که نظام آموزشی کنونی نتوانسته است میان دانش نظری و توانایی‌های کاربردی پیوند مناسبی برقرار کند. این مسئله نه تنها با اهداف اقتصاد مقاومتی در تضاد است، بلکه هشداردهنده نیاز فوری به بازنگری در شیوه‌های آموزشی است.

یکی از یافته‌های کلیدی این پژوهش، نقش کم‌رنگ برنامه درسی پنهان (مانند رفتار معلمان و فرهنگ مدرسه) در تقویت نگرش‌های اقتصادی دانش‌آموزان بود. تنها ۳۵ درصد از شرکت‌کنندگان، روحیه همکاری در تولید را ناشی از آموزش‌های مدرسه دانستند. این نتیجه بیانگر آن است که مدارس به‌عنوان نهادهای جامعه‌پذیر، از ظرفیت کامل خود برای نهادینه‌سازی ارزش‌های اقتصاد مقاومتی استفاده نکرده‌اند. این شکاف با پژوهش علی‌دادیانی و همکاران (۱۳۹۶) که بر ضرورت توجه به برنامه درسی پنهان تأکید دارند، هم‌خوانی دارد.

از سوی دیگر، تحلیل محتوای کتاب درسی نشان داد که مفاهیم نوینی مانند «اقتصاد دانش‌بنیان» و «کارآفرینی سبز» کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. این در حالی است که این مفاهیم از ارکان اصلی اقتصاد مقاومتی در بیانات رهبر معظم انقلاب (علا‌معلی و همکاران، ۱۴۰۰) محسوب می‌شوند. عدم پرداختن به این موضوعات، مانعی برای تربیت نیروی انسانی ماهر و پاسخگو به نیازهای فناورانه اقتصاد ایران است.

پیامدهای سیاستی

۱. بازطراحی برنامه درسی از طریق: ادغام پروژه‌های عملی (مانند طراحی سیستم‌های بازیافت در مدارس) و بازدید از مراکز تولیدی داخلی برای تقویت حیطه مهارتی و افزودن مطالعات موردی بومی (مانند موفقیت شرکت‌های دانش‌بنیان ایرانی) به منظور تقویت نگرش مثبت به تولید داخلی.
۲. توانمندسازی معلمان از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی با محوریت روش‌های تدریس تعاملی و الگوسازی رفتارهای اقتصادی مقاومتی.
۳. هماهنگی بین نهادی از طریق ایجاد پیوند بین مدارس، صنایع و نهادهای محیط‌زیستی برای طراحی برنامه‌های مشترک مبتنی بر اقتصاد مقاومتی.

محدودیت‌ها

- تمرکز پژوهش بر دانش‌آموزان منطقه ۶ تهران، تعمیم‌پذیری نتایج به سایر مناطق را محدود می‌کند.
- حجم نمونه کوچک (۶۰ نفر) و عدم مشارکت دانش‌آموزان پسر، امکان تحلیل‌های مقایسه‌ای را کاهش داد.

پیشنهادات برای پژوهش‌های آینده

- بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان (مانند نقش خانواده و رسانه) بر نگرش دانش‌آموزان به اقتصاد مقاومتی.
 - انجام مطالعات طولی برای سنجش تأثیر بلندمدت آموزش‌های اقتصادی بر رفتار دانش‌آموزان.
 - مقایسه تطبیقی برنامه درسی انسان و محیط زیست با نمونه‌های بین‌المللی برای شناسایی بهترین شیوه‌های آموزشی.
- در مجموع، این پژوهش تأیید می‌کند که برنامه درسی «انسان و محیط زیست» پتانسیل لازم برای هم‌سویی با اقتصاد مقاومتی را دارد، اما تحقق این هدف مستلزم بازاندیشی در طراحی محتوا، روش‌های تدریس و تقویت همکاری بین نهادهای آموزشی و اقتصادی است. تنها با ایجاد پیوندی پایدار بین دانش، نگرش و مهارت می‌توان نسلی را پرورش داد که نه تنها در برابر چالش‌های اقتصادی مقاوم است، بلکه پیشران توسعه پایدار ایران خواهد بود.

یکی از مهم‌ترین اهداف آموزش و پرورش در زمینه اقتصاد مقاومتی، تربیت و پرورش دانش‌آموزانی است که با اجرا و به‌کارگیری اقتصاد مقاومتی باعث پیشرفت و رشد کشور شوند. آموزش و پرورش این پتانسیل را دارد که در جهت ترویج و گسترش آرمان‌های جمهوری اسلامی در جامعه از آن استفاده شود به این منظور بهتر است برنامه‌های درسی را بر پایه‌ی اقتصاد مقاومتی

بازسازی نموده و برای مصرف کالاهای بومی و جلوگیری از اسراف و مصرف‌گرایی الگوسازی باید کرد. علاوه بر محتوای آشکار ارائه شده در مدارس، برنامه‌ی درسی پنهان که روابط موجود بین دانش‌آموزان، رفتار و عمل معلمان و دیگر موارد این‌چنینی را شامل می‌شود نیز نقش مهمی در تربیت دانش‌آموزان دارد. با گنجاندن مفاهیم و مطالب اقتصاد مقاومتی، چه به‌صورت آشکار و چه به‌صورت پنهان در محتوا و کتب درسی، اهداف آموزش و پرورش و آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران محقق می‌شود.

همچنین با توجه به نتایج و آمار به‌دست آمده از نظرسنجی ارائه شده به دانش‌آموزان پایه یازدهم در زمینه ارتباط درس انسان و محیط زیست با اقتصاد مقاومتی، سیاست‌گذاران آموزش و پرورش برای تحقق و پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در بطن آموزش و پرورش و حرکت به‌سوی آبادانی و شکوفایی کشور باید تدابیر بنیادی‌تر و اساسی‌تر را بیاندیشند تا روحیه‌ی کاری را در دانش‌آموزان پرورش دهند و سبک زندگی آنان را اصلاح نمایند تا در آینده بتوانند راهبردهای اقتصاد مقاومتی را در جامعه اجرا کنند.

با توجه به نتایج بدست آمده از آمارگیری‌ها و پژوهش انجام شده برای بهبود عملکرد آموزش و پرورش در حوزه اقتصاد مقاومتی راهکارهای زیر پیشنهاد می‌گردد:

- برگزاری همایش‌های اقتصاد مقاومتی جهت آشنایی
- مؤکد ساختن الگوی مصرف و زندگی ایرانی-اسلامی در متون کتاب بصورت آشکار و پنهان
- بازسازی برنامه درسی بر اساس اقتصاد مقاومتی
- عنایت هرچه تمام‌تر به وطن‌دوستی و ابعاد پنهان در برنامه درسی
- به‌کارگیری و استفاده از نیروهای متخصص و مؤثر در امر آموزش
- از انرژی‌های پاک برای تأمین انرژی مدارس استفاده شود تا یادگیری به‌صورت پنهان اتفاق بیافتد
- الگوسازی جهت پیشگیری از مصرف‌گرایی و تشویق به مصرف کالاهای بومی
- تعلیم اهمیت محیط زیست در بدست‌آوردن دارایی به دانش‌آموزان و خانواده‌ها
- زمینه‌سازی جهت کارآفرینی دانش بیان

منابع

- اصغری، محمود (۱۳۹۳). «خانواده و نقش آن در اقتصاد مقاومتی». فصل نامه پژوهش های اجتماعی اسلامی، سال بیستم، شماره ۳
- انصاری، عبدالله (۱۳۹۶). «پیاده سازی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش؛ برنامه اقدام» فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۰، صص ۱۶۳-۱۷۰.
- جامی، علیرضا؛ ایمانی مقدم، حمیدرضا؛ تنها، مجتبی (۱۳۹۱). راهبردهای افق روشن با رویکردی بر اقتصاد مقاومتی. مشهد: سخن گستر.
- داوودی، پرویز؛ جعفریه، فاطمه سادات (۱۳۹۳). «نگرشی نهادی بر ساختار سازی قدرت در عرصه داخلی برای نیل به اقتصاد مقاومتی». فصل نامه علمی - پژوهشی برنامه ریزی و بودجه، سال نوزدهم، شماره ۳.
- سازمان پژوهش و برنامه ریزی درسی (۱۳۹۶). انسان و محیط زیست، پایه یازدهم دوره دوم متوسطه. شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران.
- سمیعی نسب، مصطفی؛ شریعت جعفری، نرگس (۱۳۹۹). «بومی سازی شاخص های جهانی مقاومت اقتصادی با رویکرد دفاع اقتصادی مبتنی بر مدل سازی ساختاری تفسیری». فصلنامه علمی مطالعات امنیت اقتصادی، مقاله پژوهشی، سال اول، شماره ۲
- شاه محمدی، عبدالرضا (۱۳۸۲). «فناوری های نوین آموزش را مولدتر و موثرتر می کنند». پژوهش های ارتباطی، شماره ۳۳
- شریفی گل زردی، فاطمه؛ محبی، علی؛ کریمی خویگانی، روح الله (۱۴۰۲). «اهداف و اصول روش های تربیت اقتصادی دانش آموزان دوره متوسطه اول بر اساس آموزه های اسلام». فصل نامه علمی - پژوهشی قرآن و طب، شماره ۱
- صافی، احمد (۱۳۸۲). «تغییر و نوآوری در آموزش و پرورش ایران و چشم انداز آینده». فصل نامه نوآوری های آموزشی، شماره ۳
- علیدادیانی، شوکت؛ فخر فاطمی، شهربانو؛ افراسیابی، رویا؛ سلیمان پور عمران، محبوبه (۱۳۹۶). «نقش وظایف و مسئولیت های آموزش و پرورش در فرهنگ سازی اقتصاد مقاومتی». پژوهش های کاربردی در مدیریت و حسابداری، شماره ۸
- غلامعلی، علی؛ توتونچیان، مهری؛ خوشحال، جلیل (۱۴۰۰). «نقش و جایگاه آموزش همگانی در پیاده سازی اقتصاد مقاومتی با تاکید بر بیانات آیت الله خامنه ای». نشریه حقوق ملل، شماره ۳۵
- کشتی آرای، نرگس؛ عمادزاده، مصطفی؛ یزدانی، ابوالفضل (۱۳۹۷). «جامعه شناسی مؤلفه های اقتصاد مقاومتی برای طراحی در برنامه درسی آموزش و پرورش ایران». مطالعات جامعه شناسی، سال دهم، شماره ۴۰

Research Article

Identifying the Objectives of the Human and Environment Curriculum in Line with the Resistance Economy through Content Analysis

Mohammad Kaffash¹, Elaheh Aliakbarpour², Zahra Mirzaei³, Aylar Yaghubi⁴ and Leila Keshavarz⁵

Date of received: 2025/02/03

Date of Accept: 2025/33/10

Abstract

The present study aims to identify the objectives of the Human and Environment curriculum for the eleventh grade in relation to the resistance economy across the dimensions of production, consumption, and employment, and within the cognitive, attitudinal, and skill domains. The research employed a mixed-method, exploratory design. Data were collected through document analysis and a survey method. The statistical population comprised 60 female eleventh-grade students from three schools in District 6 of Tehran. Based on the review of documents, sources, and prior studies, twelve components aligned with the curriculum objectives of the Human and Environment textbook and the realization of the resistance economy were identified and designed. Achieving these objectives and components across the cognitive, attitudinal, and skill domains can be practical for policymakers, authors, curriculum designers, and teachers, and may facilitate progress toward a sustainable economy.

Keywords: Human and Environment; Resistance Economy; Knowledge-Based Economy; Cultural Development.

¹. Lecturer, Department of Islamic Studies, Faculty of Humanities, Farhangian University, Tehran, Iran. Email: afshen45@gmail.com

². B.Sc. Student in Chemistry, Faculty of Basic Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran. Email: elahe.akbarpour22@gmail.com

³. B.Sc. Student in Chemistry, Faculty of Basic Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran. Email: zahra.mrztr@gmail.com

⁴. B.Sc. Student in Chemistry, Faculty of Basic Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran. Email: aylar.ygb@gmail.com

⁵. M.A. Graduate in Communication Studies, Faculty of Communication Sciences, IRIB University, Tehran, Iran. Email: Kashavarz8605@gmail.com

Copyright © 2010, KSSI (Karimeh Strategic Studies Institute Of Shiraz). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material.

Citation (APA 7th ed. / APSA)

Kaffash, Mohammad; Aliakbarpour, Elaheh; Mirzaei, Zahra; Yaghubi, Aylar; Keshavarz, Leila (Fall 2025). "Identifying the Objectives of the Human and Environment Curriculum in Line with the Resistance Economy through Content Analysis". *Quarterly Journal of Research in History, Politics and Media*. Vol. 8, Num. 3, S.No. 31, pp. 99 - 116.

References

- Alidadiani, S., Fakhrfatemi, S., Afrasiabi, R., & Soleimanpour Amran, M. (2017). *The role of the education system's responsibilities in promoting resistance economy culture*. *Applied Research in Management and Accounting*, (8) . (in Persian)
- Ansari, A. (2017). *Implementing the resistance economy in education: Action plan*. *Basij Strategic Studies Quarterly*, 19(70), 163–170. (in Persian)
- Asghari, M. (2014). *Family and its role in the resistance economy*. *Islamic Social Research Quarterly*, 20(3) . (in Persian)
- Davoudi, P., & Jafariyeh, F. S. (2014). *An institutional perspective on internal power structuring for achieving a resistance economy*. *Planning and Budgeting Quarterly*, 19(3) . (in Persian)
- Gholamali, A., Totonchian, M., & Khoshhal, J. (2021). *The role of public education in implementing the resistance economy based on the statements of Ali Khamenei*. *Nations Law Review*, (35) . (in Persian)
- Jami, A., Imani Moghaddam, H. R., & Tanha, M. (2012). *Bright Horizon Strategies with a Resistance Economy Approach*. Mashhad: Sokhan Gostar. (in Persian)
- Keshtiaraei, N., Emadzadeh, M., & Yazdani, A. (2018). *Sociology of resistance economy components for curriculum design in Iran's education system*. *Sociological Studies*, 10(40) . (in Persian)
- Organization for Educational Research and Planning. (2017). *Human and Environment*. Tehran: Iran Textbook Printing and Publishing Company. (in Persian)
- Safi, A. (2333). *Change and innovation in Iran's education system and future prospects*. *Educational Innovations Quarterly*, (3) . (in Persian)
- Samiei Nasab, M., & Shariat Jafari, N. (2020). *Localization of global economic resilience indicators based on economic defense using interpretive structural modeling*. *Journal of Economic Security Studies*, 1(2) . (in Persian)
- Shah Mohammadi, A. R. (2003). *New educational technologies enhance productivity and effectiveness*. *Communication Research*, 33. (in Persian)
- Sharifi Golzardi, F., Mohebbi, A., & Karimi Khoyegani, R. (2023). *Goals and principles of economic education methods for lower secondary students based on Islamic teachings*. *Qur'an and Medicine Quarterly*, (1) . (in Persian)

